

BRANDFARLIGA VAROR

Föreståndare

Denna information är riktad till dig som är föreståndare för hantering av brandfarliga gaser och vätskor, och till dig som är tillståndshavare och ska utse föreståndare.

När behövs föreståndare?

En verksamhet som är tillståndspliktig¹ för sin hantering av brandfarlig vara ska ha en eller flera personer utsedda till föreståndare². Det är den som är tillståndshavare som ska utse föreståndare, dvs. VD eller annan person med befogenhet att utse föreståndare för verksamheten. En föreståndare har i uppgift att verka för att hanteringen av brandfarliga varor sker på ett säkert sätt.

Om en verksamhet behöver tillstånd eller inte framgår av MSB:s föreskrifter (MSBFS 2013:3) om tillstånd till hantering av brandfarliga gaser och vätskor. För brandreaktiva varor framgår tillståndsplikten av respektive föreskrifter (se bilaga 2). Tillstånd söks i den kommun där hanteringen ska ske.

Uppgift om föreståndare ska anmälas till tillsynsmyndigheten (vanligtvis räddningstjänsten), inklusive kontaktuppgifter. Om man utser en ny föreståndare ska detta anmälas till tillsynsmyndigheten. Föreståndare ska utses innan hanteringen av brandfarlig vara påbörjas.

Föreståndarens uppgifter

Föreståndaren ska verka för att hanteringen sker säkert och uppfyller kraven i lagstiftningen om brandfarliga och explosiva varor (se bilaga 1 och 2). Detta förutsätter kunskap om de brandfarliga varornas egenskaper, anläggningen i fråga och lagstiftningens krav. Omfattningen av denna kunskap beror på hanterings omfattning och typ.

All personal ska ha den kompetens som behövs för de uppgifter de har för att hanteringen ska kunna ske betryggande. Det ingår vanligtvis i föreståndarens uppgifter

att se till att personalen får den utbildning och fortbildning de behöver för detta. Det är också viktigt att följa upp att hanteringen sker på ett betryggande sätt.

Observera att föreståndaransvaret inte innebär ett jouransvar. Föreståndarens uppgift handlar om det förebyggande skyddet, inte beredskap vid olyckor.

En viktig del i det olycksförebyggande arbetet är att se till att nödvändig dokumentation finns, är aktuell och att den följs. Exempel på sådan dokumentation kan vara:

- Instruktioner för drift och underhåll, inkl. arbetsmoment
- Tillstånd och tillhörande ansökningshandlingar för hantering av brandfarlig vara
- Explosionsskyddsdocumentation inkl. klassningsplaner³
- Instruktioner vid och rapportering av tillbud och olyckor
- Kontroll- och besiktningsdokument
- Utredning om risker, normer, anvisningar, standarder och handböcker som anläggningen är byggd eller drivs efter

Föreståndaren fungerar ofta som kontaktperson gentemot tillstånds- och tillsynsmyndigheter, t.ex. när tillståndet behöver ändras eller förnyas. I många kommuner är räddningstjänsten både tillstånds- och tillsynsmyndighet.

Vid förändringar i verksamheten, reparations- eller underhållsarbeten eller andra avvikelser från den dagliga hanteringen kan samråd med tillsynsmyndigheten behövas om hur risken för olyckor kan minimeras⁴. Det är behovet som styr om samråd behövs eller inte. Vanligtvis avgör föreståndaren detta.

¹ Enligt 16 § lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor (LBE).

² 9 § LBE.

³ Se 6 § Statens räddningsverks föreskrifter (SRVFS 2004:7) om explosionsfarlig miljö vid hantering av brandfarliga gaser och vätskor.

⁴ 9 § förordningen (2010:1075) om brandfarliga och explosiva varor (FBE).

Att utse föreståndare

Vem som är bäst lämpad som föreståndare i en organisation kan till stor del bero på vilken typ av verksamhet det rör sig om. I de flesta fall är det lämpligt att utse en person som arbetar på anläggningen. Det är också möjligt att utse en person som inte är anställd på företaget till föreståndare. Det kan då vara lämpligt om föreståndaren har någon typ av dokumentation att visa upp som styrker personens roll som föreståndare. Observera att samma krav ställs på en extern föreståndare som på en anställd.

En tillståndspliktig verksamhet kan ha en eller flera föreståndare. Föreståndarskapet kan t.ex. delas upp på brandfarlig gas och brandfarlig vätska eller på olika anläggningsdelar. Det är då viktigt att gränsdragningen är tydlig, t.ex. genom att det i föreståndarnas instruktioner framgår vem som är föreståndare för vilken del. Det får heller inte finnas några glapp eller överlapp i föreståndarskapet om flera föreståndare är utsedda för olika delar av verksamheten. I de fall de olika hanteringarna kan påverka varandra är det särskilt viktigt med samordning mellan föreståndarna.

Det är viktigt att verksamheten bedrivs på ett säkert sätt även när föreståndaren är frånvarande under längre perioder. Beroende på vilka uppgifter föreståndaren har kan det därför krävas att tillståndshavaren utser en ställföreträdande föreståndare som tar över föreståndarskapet vid den ordinarie föreståndarens frånvaro.

Föreståndarens förordnande

Tillståndshavaren ska ge föreståndaren tillräckliga befogenheter och möjligheter i övrigt så att föreståndaren kan fullgöra sitt uppdrag⁵. Vilka befogenheter detta är beror på verksamhetens art och hur föreståndarens uppdrag är formulerat med avseende på uppgifter och ansvar. Om befogenheterna till fullo följer av föreståndarens vanliga tjänst (t.ex. i egenskap av chef) behöver de inte specificeras närmare.

Ett skriftligt förordnande med tillhörande instruktion för varje föreståndare underlättar för såväl verksamheten som för tillsynsmyndigheten. Exempel på innehåll i en sådan instruktion kan vara:

- Arbetsuppgifter, med gränsdragning mot eventuella andra föreståndares arbetsuppgifter
- Befogenheter
- Instruktioner för rapportering till ledningen
- Under vilka förutsättningar som föreståndarskapet går över till annan föreståndare, där sådan finns.

Både tillståndshavare och föreståndare undertecknar

⁵ 9 § andra stycket LBE.

dokumentet. I bilaga 3 finns ett exempel på hur ett sådant förordnande kan utformas.

Ansvar för hanteringen av brandfarlig varor

Alla som hanterar brandfarliga varor har ett ansvar för att vidta de åtgärder och de försiktighetsmått som krävs i varje situation⁶. Den som bryter mot detta aktsamhetskrav kan dömas till böter eller fängelse⁷. Straffansvar kan utkrävas av den som hanterar brandfarlig vara men kan också träffa den organisation i vilken hantering sker genom s.k. företagsbot.

En verksamhet som har tillstånd att hantera brandfarliga varor kan bli av med sitt tillstånd om verksamheten bedrivs i strid med LBE⁸. Oavsett om en verksamhet är tillståndspliktig eller inte kan dess hantering av brandfarliga varor förbjudas, t.ex. efter ett tillsynsbesök, om verksamheten inte uppfyller kraven i LBE.

Föreståndarens ansvar är att verka för att verksamheten bedrivs enligt lagstiftningens krav⁹, dvs. LBE med tillhörande föreskrifter (se bilaga 1 och 2). Föreståndaren ska alltså verka för att alla som hanterar brandfarlig vara i en organisation gör detta på ett korrekt sätt.

⁶ 6 § LBE.

⁷ 28 § LBE.

⁸ 20 § LBE.

⁹ 9 § andra stycket LBE.

Bilaga 1: Utdrag ur LBE och FBE

Bindande regler består av lagar, förordningar och föreskrifter. Lagar stiftas av riksdagen. Under en lag finns oftast en förordning som utfärdas av regeringen. Under en förordning kan det sedan finnas en eller flera föreskrifter. Föreskrifterna utfärdas av myndigheter. Allmänna råd utgör inte bindande regler, utan har snarare en rådgivande och rekommenderande karaktär.

Denna bilaga innehåller en sammanställning av de bestämmelser i lagen (2010:1011) respektive förordningen (2010:1075) om brandfarliga och explosiva varor som denna skrift behandlar och hänvisar till. På www.msb.se under fliken "Lag och rätt" finns länkar till fullständiga versioner av såväl LBE, FBE som tillhörande relevanta föreskrifter (se bilaga 2).

Utdrag ur lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor (LBE):

5 § I denna lag avses med hantering: tillverkning, bearbetning, behandling, förpackning, förvaring, transport, användning, omhändertagande, återvinning, destruktion, saluförande, underhåll, överlåtelse och därmed jämförliga förfaranden.

(...)

Aktsamhetskrav

6 § Den som hanterar, överför eller importerar brandfarliga eller explosiva varor ska vidta de åtgärder och de försiktighetsmått som behövs för att hindra, förebygga och begränsa olyckor och skador på liv, hälsa, miljö eller egendom som kan uppkomma genom brand eller explosion orsakad av varorna samt för att förebygga obehörigt förfarande med varorna.

Kompetenskrav

8 § Den som bedriver tillståndspliktig verksamhet enligt denna lag ska ha den kompetens eller tillgång till den kompetens som behövs med hänsyn till verksamhetens omfattning och varornas egenskaper.

Föreståndarkrav

9 § Den som bedriver tillståndspliktig verksamhet enligt denna lag ska utse en eller flera föreståndare för verksamheten.

En föreståndare har till uppgift att verka för att verksamheten bedrivs enligt de aktsamhetskrav och med iakttagande av de övriga skyldigheter som följer av lagen eller föreskrifter som meddelats i anslutning till lagen. En tillståndshavare ska se till att en föreståndare ges de befogenheter och möjligheter i övrigt som behövs för att han eller hon ska kunna fullgöra sina uppgifter.

(...) Föreståndare i tillståndspliktig verksamhet med brandfarliga varor ska anmälas till tillsynsmyndigheten.

Tillstånd

16 § Den som hanterar, överför eller importerar explosiva varor och den som yrkesmässigt eller i större mängd hanterar brandfarliga varor ska ha tillstånd till det.

(...)

Ansvar

28 § Den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet bryter mot 6 § döms till böter eller fängelse i högst ett år.

Till böter döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot något av kraven i 7–15 §§ eller föreskrifter som har meddelats med stöd av 36 § och ansvar inte kan dömas ut enligt första stycket, lämnar oriktig uppgift om förhållande av betydelse i en ansökan eller annan handling som ska lämnas enligt denna lag eller enligt föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen, eller underlåter att efterkomma en begäran enligt 24 § första stycket.

Utdrag ur förordningen (2010:1075) om brandfarliga och explosiva varor (FBE):

9 § Den som bedriver tillståndspliktig verksamhet ska samråda med tillsynsmyndigheten om hur risken för olyckor kan minimeras, om sådant samråd behövs med hänsyn till förändringar i verksamheten, reparations- eller underhållsarbeten eller andra avvikelser från den normala hanteringen.

Bilaga 2: Föreskrifter, allmänna råd och handböcker om brandfarlig vara

Samtliga brandfarliga varor

MSBFS 2010:4 föreskrifter om vilka varor som ska anses utgöra brandfarliga eller explosiva varor

Brandfarliga gaser och vätskor

MSBFS 2013:3 föreskrifter om tillstånd till hantering av brandfarliga gaser och vätskor

MSBFS 2010:8 föreskrifter om aerosolbehållare

SRVFS 2004:7 föreskrifter om explosionsfarlig miljö vid hantering av brandfarliga gaser och vätskor

SÄIFS 1996:2 föreskrifter och allmänna råd om hantering av brandfarliga gaser och vätskor på försäljningsställen

SÄIFS 1990:2 föreskrifter och allmänna råd om hantering av brandfarliga gaser och vätskor i anslutning till vissa transportmedel

Räddningsverkets handbok om explosionsfarlig miljö vid hantering av brandfarliga gaser och vätskor

Räddningsverkets handbok om hantering av brandfarliga gaser och vätskor på bensinstationer

Brandfarliga gaser

MSBFS 2009:7 föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för naturgas

SÄIFS 2000:6 föreskrifter och allmänna råd om gasapparater

SÄIFS 2000:4 föreskrifter och allmänna råd om cisterner, gasklockor, bergrum och rörledningar för brandfarlig gas

SÄIFS 1998:7 föreskrifter och allmänna råd om brandfarlig gas i lös behållare

SÄIFS 1998:5 föreskrifter och allmänna råd om tankstationer för metangasdrivna fordon

Brandfarliga vätskor

MSBFS 2011:8 föreskrifter och allmänna råd om cisterner och rörledningar för brandfarliga vätskor

SRVFS 2005:10 föreskrifter med vissa bestämmelser om brandfarliga vätskor

SÄIFS 2000:2 föreskrifter och allmänna råd om hantering av brandfarliga vätskor

Brandreaktiva varor

SÄIFS 1999:2 föreskrifter och allmänna råd om hantering av väteperoxid

SÄIFS 1996:4 föreskrifter och allmänna råd om hantering av organiska peroxider

SÄIFS 1995:6 föreskrifter och allmänna råd om hantering av ammoniumnitrat

SÄIFS 1989:5 föreskrifter och allmänna råd om hantering av varor innehållande lågnitrerad nitrocellulosa

SÄIFS 1989:4 föreskrifter och allmänna råd om hantering av brandfarlig biograffilm

SÄI 1983:1 allmänna råd om dragskåpsutrustning för arbeten med perklorosyra (överperklorosyra)

Bilaga 3: Exempel på anmälan/förordnande

Härmed anmäls nedanstående föreståndare för brandfarlig vara enligt lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor, avseende [anläggning och fastighetsbeteckning]. För föreståndarens befogenheter och uppgifter, se bifogad instruktion.

[Namn]

[Företag]

[Kontaktuppgifter]

Ort, datum och underskrift tillståndshavare

.....

Föreståndaren bekräftar härmed sitt åtagande och att han eller hon är införstådd med sina arbetsuppgifter:

Ort, datum och underskrift föreståndare

.....